

Nr 80.

Av greve **Wachtmeister, Henning**, om uppförande å 1919 års tilläggsstat av ett anslag till hushållningssällskapen.

Hushållningssällskapen hava, liksom andra institutioner, i hög grad fått röna de ogynnsamma verkningarna av den oerhörda prisstegring, som på alla områden ägt rum, och de hava därför fått synnerligen svårt att på ett tillfredsställande sätt uppehålla sin verksamhet.

Sällskapens tillgångar utgöras i främsta rummet av den ersättning av 2,100,000 kronor, som 1913 års riksdag tillerkände dem i stället för de till statsverket indragna brännvinsförsäljningsavgifterna. Härförutom hava de, fränsett direkta statsunderstöd till vissa ändamål, i allmänhet inga andra nämnvärda inkomster än räntor å kapital och medlemsavgifter.

Det bekymmersamma läge, i vilket hushållningssällskapen kommit, har föranlett deras ombudsmöte att tvenne gånger ingå till Kungl. Maj:t med framställning om beredandet av ökade inkomster för dessa. Liknande framställningar hava under senare tiden ingått från Västerbottens läns, Norrbottens läns och Blekinge läns hushållningssällskap. Över dessa framställningar har lantbruksstyrelsen den 18 december 1918 avgivit infordrat utlåtande. Helt nyligen har dessutom ingått skrivelse från Malmöhus läns hushållningssällskap om beredandet av ökade medel.

Av dessa olika framställningar framgår till fullo, huru bekymmersamt sällskapen hava det. Särskilt betungande har ökningen av sällskapens administrationskostnader och allmänna utgifter varit. Hushållningssällskapen hava genom tillfälliga löneförbättringar eller kristidstillägg måst söka göra det möjligt för deras personal av olika slag att bära dyrtidens tryck.

Enligt inom lantbruksstyrelsen verkställd utredning utgjorde år 1914 beloppet av den hos sällskapen anställda personalens löner — med avdrag av statsbidrag till anställande av konsulenter och vandrings-

rättare — 427,208.23 kronor. Motsvarande belopp beräknades för 1918 till 718,643.02 kronor. Ökningen är således ej mindre än 291,434.79 kronor. Lantbruksstyrelsen framhåller i sin skrivelse till Kungl. Maj:t, »huru som sistnämnda belopp, genom att tagas i anspråk för löneförbättringar, undandragits de för sällskapen till åtgärder för jordbrukets främjande disponibla medel, något som under nu rådande förhållanden, då dylika åtgärder äro av större vikt och betydelse än någonsin tillförne, måste framstå såsom särskilt betänkligt och ej kan undgå att väcka allvarliga farhågor».

Det bör framhållas, att även beträffande de hushållningssällskapens befattningshavare, till vilkas avlöning bidrag av statsmedel utgå, nämligen vissa jordbrukskonsulenter och vandringsrättare, sällskapen haft att ensamma bestrida lönetillökningen.

Sällskapens verksamhet påkallar dessutom högst avsevärda kostnader för resor och dagtraktamenten. Approximativa beräkningar, som verkställt av lantbruksstyrelsen, tyda på, att sällskapen för detta ändamål under år 1918 åsamkats en merutgift på 75,000 à 100,000 kronor i jämförelse med 1913. »Och någon annan möjlighet», säger lantbruksstyrelsen, »att i avsevärdare mån inskränka dessa utgifter än begränsning av tjänstemännens verksamhet ute i det praktiska livet torde icke föreligga, en utväg vilken dock icke under nuvarande för vår folkförsörjning kritiska förhållanden bör annat än i nödfall få tillgripas.»

Även utgifterna för lokal, värme, tryck och dylikt hava undergått betydande förhöjning.

Utgifterna för andra ändamål än ovan nämnda hava likaledes rönt inverkan av den allmänna prisstegringen, varjämte sällskapen i fråga om sådana verksamhetsgrenar, till vilka statsmedel i en eller annan form utgå, undan för undan fått vidkännas ökade utgifter. Lantbruksstyrelsen har visserligen icke varit i tillfälle att angiva bestämda belopp för denna ökning men anser sig kunna påstå, att dessa äro högst betydliga. Och allt tyder på, att ökningen kommer att i skärpt grad göra sig gällande under 1919.

»Ovan angivna förhållanden», säger lantbruksstyrelsen, »torde i korthet kunna sålunda sammanfattas, att under det å ena sidan hushållningssällskapens inkomster i stort sett kvarstå på förutvarande nivå, utöver vilken de ej av sällskapen kunna nämnvärt höjas, hava däremot å andra sidan utgifterna, vilka icke kunna av sällskapen vare sig ytterligare nedbringas eller ens hållas vid nuvarande nivå, utan att dessas verksamhet äventyras, stegrats i högst betydande grad. Den naturliga följden av detta missförhållande har blivit den, att sällskapen vid uppgörande

av de senare årens budget mött stora, oftast oöverkomliga svårigheter. För att ej i betydligare grad överskrida inkomsterna eller — där sällskapet haft disponibelt kapital att tillgå — för att ej allt för hårt behöva anlita detta, har man nödgats söka åstadkomma nödig utjämning mellan inkomster och utgifter genom att nedbringa utgifterna på det enda effektiva sätt, som stått till buds, nämligen genom att helt eller delvis nedlägga viss verksamhet eller verksamhetsgren.»

Då sällskapen sålunda icke hava möjlighet att i oförminskad omfattning uppehålla sin hittillsvarande verksamhet, är det klart, att det skall möta än större svårigheter, då det gäller att taga nya initiativ. Det betänkliga häri framträder särdeles starkt vid tanke på de krav, som det nuvarande tidsläget ställer på jordbruket, och den stora utsträckning, vari staten anlitar och måste anlita hushållningssällskapen. Det är uppenbart, att i samma mån som sällskapens ekonomiska svårigheter ökas, minskas deras förmåga att tjäna såsom mellanhand mellan statsförvaltningen och den jordbruksidkande allmänheten.

Lantbruksstyrelsen framhåller också i sin skrivelse, att det är ett statsintresse, att sällskapen fortfarande äro i tillfälle att oförminskat fullfölja sitt arbete, och den finner det synnerligen angeläget, att lindring fortast möjligt beredes dem i deras svårigheter.

Den hjälp, som staten kan lämna, bör emellertid helt och hållet få en tillfällig karaktär. Det pågår som bekant en utredning rörande hushållningssällskapens omorganisation, och denna bör avvaktas, innan mera genomgripande åtgärder vidtagas till tryggande av deras ekonomi. Det gäller således nu endast att träffa anstalter för tillgodoseende av de mest trängande behoven för 1919. För 1920 blir behovet helt säkert lika stort, men måhända kan utredningen då vara färdig eller så långt framskriden, att understödet för detta år kan beräknas med hänsyn till nya riktlinjer för deras verksamhet.

Den till hushållningssällskapen utgående ersättningen för brännvinsmedlen fördelas dem emellan på så sätt, att varje sällskap erhåller ett till 10,000 kronor uppgående grundanslag, medan återstoden utgår efter vissa bestämda grunder med hänsyn till folkmängd m. m. Det synes lämpligt, att vid fördelningen av ett ytterligare understöd motsvarande grunder komma till användning. Lantbruksstyrelsen förordar i sin skrivelse till Kungl. Maj:t ett tillägg till grundanslagen av 50 procent, vartill skulle erfordras 130,000 kronor, samt i fråga om den återstående delen av statsanslaget en förhöjning av 15 procent, vartill skulle erfordras ett belopp av 276,000 kronor, alltså tillsammans 406,000 kronor.

Vid 1918 års riksdag väcktes i första kammaren av underteeknad en motion (nr 1) om uppförande å 1918 års tilläggsstat av ett från indragna brännvinsförsäljningsmedel utgående anslag till hushållningssällskapen av 525,000 kronor. Jordbruksutskottet ansåg sig icke på den då i ärendet förebragta utredningen kunna intaga någon ståndpunkt till frågan och erinrade om, att hushållningssällskapens ombudsmöte 1917 ingått till Kungl. Maj:t med framställning om anslag för 1918 och så länge dyrtiden varade. Frågan vore sålunda bragt under Kungl. Maj:ts prövning, vadan utskottet hemställde om avslag å motionen, vilket ock blev riksdagens beslut.

Sedan dess har emellertid frågan kommit i nytt läge genom den av lantbruksstyrelsen gjorda utredningen och framställningen, varjämte behoven för hushållningssällskapen vuxit än ytterligare. Då Kungl. Maj:t ännu icke torde hava fattat ståndpunkt till frågan, och då nödläget kräver, att densamma under alla omständigheter bringas under denna riksdags prövning, har jag funnit det riktigast att framlägga saken i form av motion.

För medels anskaffande vore det tänkbart, att man kunde anlita vare sig de till statsverket indragna brännvinsförsäljningsavgifterna eller den fond, som bildats vid försäljning av hästar till utlandet.

Med anledning av det anförda tillåter jag mig hemställa,

att riksdagen behagade besluta att å till statsverket indragna brännvinsförsäljningsmedel eller av andra tillgängliga medel å 1919 års tilläggsstat uppföra 406,000 kronor, att innevarande år tilldelas hushållningssällskapen, så fördelade, att till grundanslagen göres ett tillägg av 50 procent med 130,000 kronor, och till återstående delen av statsanslaget ett tillägg av 15 procent med 276,000 kronor.

Stockholm den 21 januari 1919.

Henning Wachtmeister.